

lazi objekt u akuzativu, nego se naprotiv objekt aktivne rečenice pretvara u subjekt pasivne. Aktivna rečenica *Čitaju Šenou* pretvara se u pasivnu ovako: *Čita se Šenou*. Tako onda spomenute rečenice treba da glase: »Kad se tako tekućini dodala dovoljna količina octa... Čini se čudno, da se prosječno iz hrvatske književnosti mnogo čita Kolar, Kumičić, Šenou, Novak Simić i Đalski...« Ovu pogrešnu konstrukciju osudio je i prof. Maretić 1924. u Jezičnom savjetniku (str. XXVII).

Zamršen i složen nisu identični pojmovi i ne mogu se jedan drugim zamjenjivati. Prema tome zaista izdavači knjiga griješe, ako popravljaju tekstove onako od oka, ne oslanjajući se na gramatičke i pravopisne propise. Lj. J.

JE LI POŠTO UZROČNI ILI VREMENSKI VEZNIK

U dnevnoj štampi i u časopisima kadšto se susreću primjeri, u kojima se veznikom *pošto* ne kazuje vrijeme, nego uzrok ili razlog, zašto se nešto dogodilo ili zašto se nešto događa. U »Glasu rada« od 1. V. 1952. nalazi se na pr. i ova rečenica: »Pošto ste vi bili na godišnjem odmoru (zarezi!) vama je pripadala plaća«, gdje je mjesto *pošto* trebalo da stoji *budući da* (Budući da ste bili na godišnjem odmoru, pripadala vam je plaća). Sličnih primjera ima i u »Narodnom listu« (14. IX. 1952: Pošto (mj. budući da) tako veliku svotu nije moguće osigurati u budžetu, ne će preostati drugo (zarezi!) nego da se ishođi dugoročni zajam), u »Borbi« (25. IX. 1952: Pošto (mj. budući da) se radi o jednom (nepotrebno!) važnom pitanju, ... mislim (zarezi!) da je o ovome potrebno

razviti diskusiju), u »Vjesniku« (10. XI. 1952: odbornici i odbori, čije (mj. kojih) se funkcije znatno proširuju (zarezi!) pošto (mj. jer) odlučuju o svim bitnim pitanjima), i t. d. Svuda je tu, kao što se vidi, *pošto* trebalo zamijeniti uzročnim veznikom, pa bi primjeri bili i bolji i jasniji.

Veznik *pošto* ima vremensko značenje te označuje radnju, koja se dogodila prije neke druge radnje, koja je izrečena glavnom rečenicom. Tako je *pošto* upotrebljeno u »Borbi« od 21. IX. 1952: »Pošto se zaustavio na obali... g. Idu se... uputio (k mauzoleju)«, ili 14. IX. 1952: »Pošto je izložen slučaj malog Ivana Pirečnika, u pismu se dalje kaže...«, a tako ga upotrebljavaju i dobri hrvatski pisci, na pr. Kolar (u zbirci »Ili jesmo ili nismo«, str. 8: ... pošto se na brzu ruku spremio, on je gord i nepristupačan... pošao k izlazu; str. 25: Pošto je nesigurnim glasom... zapitao stražara i od njega doznao, gdje je od prilike kuća g. Gummhaltera, on se zaputi u grad; i sl.). I Maretić (u Gram. i stil. 2, 470, i u Jez. savj., 99) upućuje na to, da u dobrom jeziku *pošto* treba upotrebljavati samo u vremenskoj službi.

Do uzročne službe moglo je doći nastanjanjem na uzročno što, koje se čuje u primjerima »Ne volim te, što si zločest« ili »Bog nije kriv, što ljudi zlo čine«, koji je Maretić uzeo iz Karadžićevih narodnih poslovice. No Vuk Karadžić je u početku pisao i *zašto* u uzročnoj službi, te je od toga poslije odustao, pa bi tako i svi, koji danas veznik *pošto* uzimaju u uzročnoj svezi, trebali da se povedu za njim i da se vrate na bolje (i određenije, jasnije) *budući da* ili *jer*.

Josip Vončina

OSVRTI

RJEČNIK HRVATSKOGA ILI SRPSKOGA JEZIKA, 53. i 54. svezak, Zagreb 1952. (Izdanje Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti)

Prvi svezak Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika, što ga na svijet izdaje

Jugoslavenska akademija, štampan je u kolovozu godine 1880. Prvi obradivač Rječnika bio je Đuro Daničić (do god. 1882.). Nakon njegove smrti nastavio je njegovo djelo M. Valjavec (do god. 1897.). Treći po redu bio je P. Budmani (do god.

1914.). Zadnji obrađivač prije rata bio je Tomo Maretić (do god. 1938.). Prvi je od njih obradio riječi *a* do *čobo*, drugi riječi *čoga* do *čužiti*, treći riječi *d'* (*da*, *de*, *do*) do *maslinski*, a četvrti (T. Maretić) riječi *maslo* do *pršutina*. Maretić je umro 15. siječnja 1938. Te je godine izašao iz štampe 52. svezak. Od te godine do 1948., dakle punih deset godina, rad na obrađivanju Rječnika bio je zbog nepovoljnih prilika posve prekinut.

Obnovljena Jugoslavenska akademija smatrala je jednim od prvih svojih zadataka, da nastavi obrađivanje i štampanje Rječnika. Na početku godine 1948. održan je sastanak članova Odjela za jezik i književnost, na koji su bili pozvani i drugi stručnjaci. Na tome sastanku utvrđeni su principi za nastavak rada na Rječniku. Do smrti Maretićeve bio je uvijek jedan stručnjak obrađivač Rječnika. Poslije Drugoga svjetskoga rata od 1948. stvoren je za taj mučan i spor posao radni kolektiv od desetak stručnjaka. 53. svezak (prvi poslije rata) obradio je kolektiv od 12 stručnjaka, a 54. svezak kolektiv od 6 stručnjaka. Prvi svezak poslije rata (53.) izašao je u mjesecu ožujku 1952., a sadrži riječi *provrtotinic* do *pustiiti*. Drugi svezak (54.) izašao je u lipnju 1952., a sadrži riječi *puta* do *radati*. Vjerujemo, da će marom i požrtvovnošću radnog kolektiva svake godine izlaziti po više svezaka i da će kolektivnim radom Jugoslavenska akademija moći mnogo prije završiti Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, nego kad bi ga obrađivao jedan stručnjak, kao dosada. Taj je Rječnik zasnovan kao golemo djelo, kojemu opsegom, kako reče Maretić 1916. (Ljetopis J. A., svez. 31., str. 26.) malo ravnih ima u Evropi. On obuhvaća riječi iz starije književnosti hrvatske i srpske do početka 19. stoljeća i riječi iz narodnih govora naših. Po planu, kako ga je sastavio prvi obrađivač Đ. Daničić, u Rječnik su unesene riječi iz književnosti i iz narodnih govora štokavskoga i čakavskoga narječja. Iz kajkavskoga narječja unesene su samo riječi, koje se

nalaze u rječnicima Belostenčevu i Jambrešićevu, a kasnije i Habelićevu.

Rječnik obuhvaća ne samo apelative, nego i vlastita i geografska imena. Na svakoj riječi, ako je negdje potvrđen, označen je i akcentat. Dobar dio riječi, naročito u dijelu, što ga je obradio T. Budmani, uspoređen je s istim riječima u stranim, osobito slavenskim, jezicima.

Prva tri obrađivača zamislili su bili taj Rječnik u preširokom opsegu. Maretić je njihov način obrađivanja ponešto skratio tako, što je za svaku riječ unosio manji broj potvrda iz književnih djela. Na taj je način posao brže napredovao, a vrijednost Rječnika nije se umanjila. Neki su obrađivači prije Prvoga svjetskoga rata unosili riječi iz novih izvora, koji se u prvom dijelu Rječnika nisu upotrebili. Poslije Drugoga svjetskoga rata već na prvom sastanku (1948) iznesena je potreba, da se u radu na Rječniku upotrebe i noviji rezultati naše nauke o jeziku. Na prijedlog radnog kolektiva Odjel za jezik i književnost i Predsjedništvo Akademije odobrili su, da se prikuplja i popunjava grada i iz novijih publikacija same Akademije i nekih drugih edicija. U tu svrhu sistematski su ispisani ovi dotle neispisani stari rječnici: Habelićev, Belostenčev, Stuličev, Voltidžijev, Vukov, Daničićev Rječnik književnih starina srpskih i Broz-Ivekovićev. Upotrebljavaju se za pojačanu dokumentaciju još i ova djela: V. Mažuranić: Prinosi za hrvatski pravno-povijesni rječnik, Zagreb, 1908.—1923., Smičiklas: Codex diplomaticus, II-XV, Zagreb, 1904.—1934., M. Hirc: Rječnik nar. zool. naziva, Zagreb, 1928., G. Elezović: Rječnik kosovsko-metohijskog dijalekta, I. i II., Beograd 1932. i 1935., Cadastre national de l'Istrie i Index patronymique, Sušak, 1946., Srpski etnografski zbornik: iz knjige 25., 35., 38., 43. i 60. pojedini prinosi. (Ispor. Rječnik hrv. ili srp. jezika, svez. 53., str. 721.)

Novi radni kolektiv, koji na tome poslu radi, zadržao je okvir i pravac rada, kakav je bio i dosad, a napose poslije

Akademijine Objave na kraju šestoga dijela Rječnika godine 1910. Urednik Rječnika je sada dopisni član Akademije Stjepan Musulin, a pregledaju ga i odobravaju akademici D. Boranić i P. Skok.

Taj Rječnik je kulturna potreba ne samo za stručnjake filologe, nego i za svakoga kulturnoga radnika slavenskoga podrijetla, a osobito za Hrvate i Srbe. Kad to djelo bude dovršeno, njime će se ponositi ne samo Jugoslavenska akademija i hrvatski narod, nego i svi narodi Jugoslavije, jer će nas to djelo dostojno predstavljati u naučnom svijetu.

M. Hraste

Petar Guberina: Zvuk i pokret u jeziku, Zagreb 1952., str. 219.

U Maloj knjižnici Matice Hrvatske izašla je prošle jeseni pod gornjim naslovom knjiga Petra Guberine, profesora romanistike na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koja može zanimati i naše čitaoce. U njoj autor zahvaća u golemo područje jezičnog izraza s pomoću prirodnih elemenata zvuka i pokreta. Polazeći od osnovnih načela ženevske i praške lingvističke škole i proučavajući jezik u najužoj povezanosti s razvitkom ljudskoga društva, Petar Guberina iznosi u njoj rezultate svoga višegodišnjeg proučavanja jezičnog izraza ističući kao osnovnu postavku misao, da jezični izraz, i neumjetnički, i umjetnički, nije moguće shvatiti bez prirodnih elemenata zvuka i pokreta.

Guberinina knjiga sadržava pet poglavlja. U prvom poglavlju, koje obuhvaća gotovo polovinu knjige, autor raspravlja o dijalektnom jedinstvu i suprotnosti između zvuka i pokreta u prirodi i u jezičnom izrazu. Tu on prikazuje, kako su elementi pokreta i zvuka bili uvijek osnovni elementi ljudskog izraza uopće, a napose ljudskog jezičnog izraza. Elementi jezičnog izraza, koji imaju svoju jezičnu vrijednost na osnovi zvuka i pokreta, jesu: 1. intonacija, 2. intenzitet, 3. rečenični

tempo, 4. pauza, 5. mimika, 6. gesti i 7. stvarni kontekst. Ove elemente autor naziva skupnim imenom vrednotama govornog jezika.

Pošto je izložio, da je čovjek u svojem primitivnom stadiju razvitka mogao samo po prirodnom zvuku i pokretu imitirati, predstaviti i donekle zamijeniti pojedine materijalne stvarnosti, autor pokazuje, da razvitak zvuka i pokreta u jeziku ide paralelno s čovječjim razvitkom. U etapi artikulirane riječi, kako je mi poznajemo, spomenute vrednote govornog jezika nisu više samo sredstvo, da se ostvari glas artikulirane riječi, niti one predstavljaju, kao u prvoj etapi čovječjeg govora, u zvuku i pokretu nužnu formu jezičnog izraza. »Stvarna upotreba vrednota govornog jezika u etapi razvijene artikulirane riječi očituje se, služi kao izraz bogatijega materijalnog i duhovnog života društveno-individualnog čovjeka.« Ove vrednote govornog jezika svojom stalnom vezom sa zvukom i pokretom u prirodi mogu davati artikuliranim riječima nove vrijednosti, bogate tako riječi i uopće elemente jezičnog izraza, prema tome i sebe same. Vrednote govornog jezika postale su tako izražajni elementat prođubljene ljudske misli i bogatijeg života ljudskih osjećaja, pa su onda na toj liniji razvoja mogle postati i izraz umjetničke misli, a umjetnička misao-izraz predstavlja, po mišljenju autora, najveći uspon čovjeka.

U okviru ovih osnovnih misli prof. Guberina u potanjoj analizi pokazuje, kako vrednote govornog jezika stvaraju nove semantičke i afektivne vrijednosti. Intonacija, intenzitet, pauza i rečenični tempo zvučni su elementi jezičnog izraza, a mimika i gesti jesu elementi pokreta u jezičnom izrazu. Zvučnim elementima ističemo pojedine riječi, služimo se njima za izražavanje emocionalnosti i za obuhvaćanje jezičnog izraza kao cjeline, dajemo riječi posebni kvalitet. Elementi pokreta jesu »sredstva, koja čovjek može po svom izboru upotrebiti, da bi izrazio kraće ili ekspresivnije, odnosno u isti